

Prof. dr hab. Krzysztof Ożóg
ul. Rozrywka 24/65
31-419 Kraków

Kraków, 15.05.2017

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Radosława Krajniaka: *Pralaci i kanonicy warmińskiej kapituły katedralnej do 1466 roku. Studium prozopograficzne*, Toruń 2017, stron 557.

Dzieje Kościoła w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach są ważnym obszarem zainteresowania europejskiej mediewistyki, w szczególności niemieckiej i polskiej. Uwaga badaczy koncentrowała się wokół różnorodnych zagadnień dotyczących chrystianizacji Prusów, powstania i rozwoju struktur organizacyjnych Kościoła (biskupstw, sieci parafii i klasztorów), duchowieństwa, życia religijnego, kultury umysłowej i wielu innych zagadnień. Intensywnymi badaniami zostały objęte kapituły katedralne i kolegiackie w Prusach zakonnych. W ostatnich kilkunastu latach zostały opublikowane nowoczesne monografie o trzech pruskich kapitułach katedralnych: pomezkańskiej Mario Glauerta, sambijskiej Radosława Biskupa i chełmyńskiej Radosława Krajniaka, który zdecydował się również na opracowanie w formie studium prozopograficznego składu personalnego kapituły warmińskiej do roku 1466, stanowiące przedłożoną do recenzji rozprawę doktorską. Zasadniczym celem Jego rozprawy, podanym już w pierwszym zdaniu, było „przedstawienie warmińskiej kapituły katedralnej w okresie średniowiecza przez pryzmat działalności duchownych wchodzących w jej skład”. Badaniami objął R. Krajniak „grupę tworzącą kolegium kanoników od powstania kapituły w 1260 r. aż po rok 1466, kiedy w wyniku postanowień tzw. drugiego traktatu toruńskiego Warmia znalazła się w granicach Królestwa Polskiego” (s. 8). W dalszych wstępnych wywodach Doktorant jeszcze doprecyzował założenia badawcze, stwierdzając: „Podstawowym zadaniem jakie stanęło przed autorem tej pracy było napisanie jak najpełniej udokumentowanych biogramów dla wszystkich uchwytnych w źródłach prałatów i kanoników warmińskich. Poza poznaniem indywidualnych losów członków kapituły, ważnym celem było również przedstawienie duchownych tworzących kolegium kanonickie jako grupy. Chcąc osiągnąć ten cel musiałem poddać zebrany materiał niezbędnym uogólnieniom. Zasadne w związku z tym, okazało się odwołanie do doświadczeń prozopografii ...” (s. 9). Korzystając z tej metody podał kwestionariusz badawczy złożony z 9 punktów (lata życia, pochodzenie społeczne i terytorialne, krewni, promotorzy, święcenia, wykształcenie z karierą uniwersytecką i księgozbiorem, kariera dworska i kancelaryjna, działalność w kapitule warmińskiej, pozostałe beneficja), który zastosował w opracowaniu biogramów prałatów i kanoników warmińskich. Ten kwestionariusz posłużył również do nakreślenia syntetycznego zbiorowego portretu członków kapituły warmińskiej. W tym kontekście Radosław Krajniak podkreślił zdecydowanie, że jego praca to „klasyczne studium prozopograficzne” (s. 9). Dlatego też zaznaczył, że nie podjął badań nad zagadnieniami prawnoustrojowymi kapituły warmińskiej w dobie średniowiecza.

Tak postawiony temat dysertacji i określone cele badawcze mają charakter oryginalny, bowiem do tej pory w literaturze przedmiotu brak było wszechstronnych i systematycznych badań prozopograficznych nad kapitułą warmińską. Trzeba jednak od razu zaznaczyć, że zaprezentowane przez Doktoranta cele pracy ze s. 8 i 9 nie są do końca ze sobą zharmonizowane, bowiem co innego oznacza „przedstawienie warmińskiej kapituły katedralnej w okresie średniowiecza przez pryzmat działalności duchownych wchodzących w jej skład”, a co innego „klasyczne studium prozopograficzne” o prałatach i kanonikach warmińskich.

Pole do podjęcia badań prozopograficznych nad kapitułą warmińską w średniowieczu było już w znacznym stopniu przygotowane, szczególnie poprzez *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, opublikowany w 1996 r. oraz liczne studia polskich i niemieckich historyków dotyczące dziejów Warmii biskupstwa i kapituły warmińskiej oraz wybitnych duchownych związanych z Warmią. Cały dotychczasowy stan wiedzy o członkach kapituły warmińskiej został przez R. Krajniaka poddany wnikliwej weryfikacji w oparciu o źródła, a rozległa i budząca szacunek kwerenda w źródłach rękopiśmiennych w archiwach polskich i zagranicznych pozwoliła mu bardzo znaczące poszerzenie i pogłębienie wiedzy o prałatach i kanonikach warmińskich.

Konstrukcyjnie dysertacja dzieli się na pięć rozdziałów poprzedzonych „Wykazem skrótów” i „Wstępem”, a zwieńczonych „Podsumowaniem” i „Bibliografią” (źródła archiwalnych, drukowanych i opracowań). We „Wstępie” obok wspomnianych wyżej głównych założeń pracy Doktorant nakreślił również jej konstrukcję. Natomiast rozdział I, zatytułowany „Wprowadzenie” zawiera najpierw wstęp, ale rzetelną charakterystykę stanu badań nad kapitułą warmińską i jej członkami, a następnie omówienie podstawy źródłowej pracy, zarówno źródeł archiwalnych, jak i drukowanych. Ten rozdział dowodzi, że R. Krajniak dobrze panuje nad literaturą przedmiotu, a także świadczy o bardzo rozległej kwerendzie źródłowej. Jednak przynosi on pewien niedosyt. Przede wszystkim brak w nim szerszego zaprezentowania źródeł wytworzonych przez samą kapitułę, które się zachowały i tych, o których wiadomo, że istniały, ale nie przetrwały do naszych czasów. Szczególnie odczuwam brak informacji o metryce kapitulnej, czy taka była prowadzona w kapitule warmińskiej w wiekach średnich i dla jakiego okresu się zachowała? Podobnie ma się sprawa z brakiem omówienia metodologii badań. Nie wystarczy jedynie wzmianka o metodzie prozopograficznej zastosowanej w postępowaniu badawczym. Koniecznym jest odrębne ukazanie wszystkich najważniejszych aspektów metodologicznych pracy w kontekście głównych kierunków badań nad środowiskami kapitulnymi, prowadzonymi obecnie w światowej mediewistyce.

W rozdziale II pt. „Zarys dziejów i organizacji kapituły warmińskiej w średniowieczu” Doktorant prezentuje za literaturą przedmiotu najważniejsze fakty z historii tej korporacji poczynając od jej powstania w 1260 r. do przejścia Warmii pod zwierzchnictwo Królestwa Polskiego w 1466 r., a związane z liczbą prałatur i kanonii, uposażeniem, uprawnieniami (w tym do wyboru biskupa), siedzibą kapituły i sytuacją w okresie wojny trzynastoletniej.

Kolejny rozdział (III), zatytułowany: „Struktura kapituły” omawia zmiany w hierarchii prałatur (sprawę precedencji) w kapitule warmińskiej oraz kompetencje poszczególnych prałatów. Na podstawie danych biograficznych R. Krajniak ukazuje w porządku chronologicznym zmiany w obsadzie personalnej poszczególnych prałatur i sposób objęcia godności, a ponadto zestawia w formie tabelarycznej listy prałatów warmińskich wraz z czasem pełnienia godności i odsyłaczem do numeru biogramu, znajdującego się w rozdziale V. Na końcu zaś tych rozważań umieszczona została tabela z alfabetycznym wykazem prałatów do 1466 r. W dalszej części rozdziału III Doktorant krótko wyłożył sprawę godności archidiakona w kapitule warmińskiej. Ta prałatura została powołana w dokumencie ustanawiającym kapitułę z 1260 r., ale zanikła jeszcze u schyłku XIII w. Następnie zaś omówił zmiany na urzędzie administratora dóbr kapituły warmińskiej, a także zaprezentował tych prałatów i kanoników, którzy sprawowali urząd oficjała i wikariusza generalnego *in spiritualibus* na Warmii.

Zbiorowy portret członków średniowiecznej kapituły warmińskiej został nakreślony przez R. Krajniaka w rozdziale IV na podstawie szczegółowych biografii prałatów i kanoników, opracowanych według kwestionariusza prozopograficznego, a zamieszczonych w rozdziale V dysertacji. Na ten zbiorowy portret składają się syntetycznie ujęte wyniki badań dotyczących pochodzenia geograficznego i społecznego prałatów i kanoników, ich powiązań

rodziny, osób protegujących, czyli promotorów i ich roli w uzyskaniu przez duchownych prałatur i kanonii warmińskich, a następnie ustalenia badawcze związane ze sprawą święceń członków kapituły i ich wykształcenia, zainteresowań intelektualnych i księgozbiorów, a także ich działalnością dworską i kancelaryjną oraz pozakapitulnymi karierami. Zaprezentowane syntetycznie wyniki zasługują na uwagę i są ważnym wkładem naukowym Doktoranta w dziedzinę badań nad środowiskami kościelnymi. Nie sposób wszystkich ustaleń tu przytoczyć. Warto wskazać na niektóre. Spośród 205 prałatów i kanoników warmińskich z okresu 1260-1466, których szczegółowe biogramy zostały zamieszczone w rozdziale V Radosław Krajniak ustalił pochodzenie geograficzne dla 158 osób (z wyraźną przewagą osób z terenu państwa zakonnego w Prusach – 124, w tym z Warmii 68), zaś społeczne dla 75 osób (57 pochodziło z mieszczaństwa, a 18 ze stanu rycerskiego). Znacznie skromniej prezentują się ustalenia dotyczące święceń, bowiem sakrę biskupią otrzymało 10 spośród prałatów i kanoników warmińskich, zaś święcenia prezbiteratu 19. Natomiast już w przypadku wykształcenia stwierdził, że 125 członków kapituły warmińskiej je dowodnie posiadało. Spośród nich 29 studiowało w Bolonii, tyleż samo w Pradze, 27 w Lipsku, 19 w Paryżu i 14 we Wiedniu, tylko 5 w Krakowie, 4 w Rzymie, 4 w Padwie, 3 w Orleanie i 2 w Rostocku, zaś po 1 w Erfurcie, Perugii, Awinionie i Oxfordzie. W świetle tych wyników kapituła warmińska jawi się jako największe intelektualne środowisko kościelne w państwie zakonu krzyżackiego, w którym wielu prałatów i kanoników było wykształconych w zakresie sztuk wyzwolonych i prawa kanonicznego, zaś stosunkowo niewiele w dziedzinie prawa rzymskiego, teologii i medycyny. Analizując działalność dworską i kancelaryjną prałatów i kanoników warmińskich Doktorant wyróżnił grupy, związane z dworem i kancelarią: biskupów warmińskich, wielkich mistrzów krzyżackich i Kurię Rzymską, a także z dyplomacją krzyżacką. Również biskupi warmińscy, kardynałowie związani z kurią papieską i wielcy mistrzowie krzyżacy obok wysoko postawionych członków rodziny byli głównymi protektorami duchownych starających się o prałatury i kanonie warmińskie. W odniesieniu do karier prałatów i kanoników poza kapitułą warmińską R. Krajniak stwierdził, że skutecznie wystarali się oni o 185 beneficjów w 30 różnych diecezjach. Najwięcej prebend osiągnęli w diecezji warmińskiej (43), a następnie wrocławskiej (40), chełmińskiej (13), pomezjańskiej (12), wrocławskiej (9) i sambijskiej (3), a także pojedyncze beneficja w szeregu diecezji położonych w Rzeszy. Z kolei nieskuteczne zabiegi podejmowali członkowie kapituły warmińskiej o 105 beneficjów znajdujących się w 41 diecezjach.

Najobszerniejszy w rozprawie rozdział V: „Słownik biograficzny” zawiera szczegółowo opracowane wedle kwestionariusza prozopograficznego biogramy 205 duchownych, dowodnie posiadających prałatury i kanonie w kapitule warmińskiej, a także skrócone biogramy 89 duchownych, którzy mimo uzyskanych prowizji i ekspektatyw nie zdołali objąć prebend w tej kapitule. Ostatnią część tego rozdziału stanowią uwagi o trzech duchownych, którzy błędnie zostali umieszczeni w *Słowniku biograficznym kapituły warmińskiej*, a nie byli jej członkami. W odniesieniu do większości prałatów i kanoników Doktorant poczynił nowe ustalenia biograficzne oparte na źródłach, które stanowią poważny wkład do stanu dotychczasowej wiedzy o członkach kapituły warmińskiej. Nie sposób ich tu wymieniać.

Dysertacja zwieńczona została podsumowaniem, w którym zostały zsyntetyzowane najważniejsze wyniki szczegółowych ustaleń biograficznych według kwestionariusza prozopograficznego. Zabrakło w nim jednak wyjaśnienia specyfiki kapituły warmińskiej w stosunku do pozostałych kapituł katedralnych w państwie zakonu krzyżackiego już dobrze zbadanych, a także ukazania portretu zbiorowego prałatów i kanoników warmińskich na szerszym tle społecznym, religijnym i kulturalnym Prus zakonnych w późnym średniowieczu. Dla przykładu na szersze omówienie zasługiwał problem przewagi elementu mieszczańskiego nad rycerskim wśród członków kapituły oraz dużej liczby prałatów i kanoników z

wykształceniem uniwersyteckim i ich zainteresowań intelektualnych. W portrecie zbiorowym i analizach zabrakło kwestii rezydencji prałatów i kanoników przy katedrze, a tym samym ściślejszego określenia grupy, która rzeczywiście tworzyła środowisko kapitulne. Ponadto nie zostały dostatecznie zbadane i uwypuklone mechanizmy karier prałatów i kanoników warmińskich. Doktorant nie wyodrębnił bardziej zdecydowanie grupy kurialistów, którzy co prawda weszli w posiadanie prebend w tej kapitule, ale nigdy na Warmii się nie pojawili.

Przy lekturze rozprawy nie sposób powstrzymać się od generalnej uwagi dotyczącej imion prałatów i kanoników warmińskich. R. Krajniak podaje je w wersji źródłowej (niemieckiej) naruszając w ten sposób dobrą tradycję polskiej historiografii, która przyjęła za zasadę, że jeśli istnieje w polskim języku odpowiednik imienia, to się go stosuje w narracji historycznej zamiast wersji źródłowej tego imienia. Wręcz z trudem czytałem o „Johannie” Abezierze, „Franzu” Kuhschmalzu, „Paulusie Legendorfie”, „Nikolausie” Tungenie, itd. Jedynie w indeksie osobowym przy każdej postaci można w nawiasie dać wersję źródłową imienia w haśle, zaś w narracji używać wyłącznie polskiej wersji imion.

Szeregu korekt erudycyjnych wymagają niektóre wywody Doktoranta dotyczące wykształcenia uniwersyteckiego i aparatu pojęć. Ze zdziwieniem przeczytałem w kilku miejscach pracy, że kanonia była „urzędem” (s. 134, 136). Nie spotkałem się z zapisami źródłowymi, przede wszystkim papieskimi, aby kanonia była określana jako „officium”. Prowizje papieskie zawsze mówią, że przedmiotem nadania jest „canonicatus et praebenda”. Nawet w przypadku prałatur średniowieczni mieli wątpliwości czy były one urzędami, bowiem zwykle prałatura była określana jako „dignitas vel personatus seu officium”. Tak więc najpierw nazywali prałaturę godnością, a na końcu urzędem.

W odniesieniu do uniwersytetów średniowiecznych R. Krajniak stosuje niekiedy nieadekwatne do rzeczywistości określenia. Dla przykładu w wielu miejscach mówi o wydziale prawa na uniwersytetach bolońskim i praskim (np. s. 156, 185, 195, 247, 256, 275, 276, 291, 380). W Bolonii w omawianym okresie było trzy uniwersytety, dwa prawnicze (citramontanów i ultramontanów) oraz artystów i medyków. Studenci z krajów położonych na północ od Alp studiowali głównie w prawniczym uniwersytecie ultramontanów. Oba uniwersytety prawnicze nie posiadały wydziałów. Głównym elementem ustrojowym obu uczelni były nacje. Od 1265 r. w bolońskim uniwersytecie ultramontanów funkcjonowało 13 nacji, wśród których była również polska, ale najpotężniejszą była nacja niemiecka. Podobnie nie możemy mówić o metryce uniwersytetu bolońskiego, ponieważ w obu uniwersytetach prawniczych nie było jednej głównej metryki, prowadzonej przez rektora, rejestrującej wszystkich wpisujących się studentów, tylko każda nacja miała odrębną metrykę. Szczęśliwie zachowała się metryka nacji niemieckiej w Bolonii i zawsze w wywodach należy precyzyjnie to zaznaczać. W Pradze w latach 1348-1372 funkcjonował jeden uniwersytet z czterema wydziałami, ale w 1372 wydział prawa został przekształcony w odrębny uniwersytet prawniczy, który istniał do rewolucji husyckiej w 1419 r. Uniwersytet Prawniczy miał odrębne władze z rektorem na czele, ale nie był podzielony na wydziały. Obok niego był uniwersytet z trzema wydziałami sztuk wyzwolonych, medycyny i teologii. Zachowała się metryka Uniwersytetu Prawniczego za lata 1372-1418, natomiast nie zachowała się metryka trójwydziałowego uniwersytetu w Pradze, a tylko *Liber decanorum facultatis artium* (1367-1585), tj. księga promocji bakałarskich i magisterskich Wydziału sztuk Wyzwolonych. Doktorant niestety nie rozróżnia tych źródeł i często mówi o metryce Uniwersytetu Praskiego, zamiast o *Liber decanorum*. Dla okresu 1372-1419 nie można więc pisać o wydziale prawa w Uniwersytecie Praskim (zob. *Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48-1622*, red. M. Svatoš, Praha 1995; J. Kejř, *Dějiny pražské právnické univerzity*, Praha 1995). W sprawach dotyczących toku uzyskiwania stopni na uniwersytetach średniowiecznych Doktorant stosuje współczesne kategorie, np. na s. 286 w biogramie „Hermann von Birken” pisze następująco: „Kształcenie kontynuował w Bolonii, gdzie poświadczony został w 1441 r. jako student prawa

kanonicznego. Tam w 1445 r. doktoryzował się prywatnie; publiczna obrona miała miejsce dopiero 25 września 1456 r.” Wynika to z niezrozumienia zapisów, które podał Gustav C. Knod, *Deutsche Studenten in Bologna (1282-1562)*, Berlin 1899, nr 321, s. 46. Ze źródeł tam przytoczonych jednoznacznie wynika, że „Hermann von Birken” 7 kwietnia 1445 r., złożył egzamin z prawa kanonicznego (wszyscy profesorowie obecni przy egzaminie zgodnie go zaaprobowali) i został licencjatem dekretów. Natomiast 25 września 1456 r. odbyła się jego promocja doktorska w nowej zakrystii katedry św. Piotra w Bolonii. Promotorami „Hermanna von Birken” byli profesorowie Antoni „de Sancto Petro” i Jan „de Polio”, zaś insygnia doktorskie wręczył mu Antoni „de Sancto Petro”, który często w tym czasie promował także studentów z Królestwa Polskiego (zob. S.A. Sroka, *Wykaz Polaków wypromowanych na uniwersytecie w Bolonii w drugiej połowie XV w.*, „Kwartalnik Historyczny” 121, 2014, nr 1, s. 140 i nn.). Doktorant nie zawsze precyzyjnie wypowiada się o stopniach uzyskiwanych w uniwersytetach przez studiujących prałatów i kanoników warmińskich (np. s. 85). Należy podkreślić, że w średniowiecznych źródłach nie ma jednolitej nomenklatury, dlatego bakałarz czy doktor prawa kanonicznego („baccalarius iuris canonici”, „doctor iuris canonici”) bywają określanii jako „baccalarius decretorum”, „doctor decretorum”, ale oznacza to te same stopnie. Przy stopniach z medycyny i teologii w źródłach często ta sama osoba występuje jako „magister medicinae” i „doctor medicinae”, podobnie „magister theologiae” i „doctor theologiae”. W średniowiecznych uniwersytetach stopnie te były tożsame: „magister medicinae” = „doctor medicinae” i „magister theologiae” = „doctor theologiae” (zob. M. Teeuwen, *The Vocabulary of Intellectual Life in the Middle Ages, Brepols*, Turnhout 2003, s.v.). Brak precyzji wypowiedzi i stosowania właściwego aparatu pojęciowego zauważalny jest także w kilku innych sprawach dotyczących wykształcenia i kultury umysłowej. Np. na s. 170 Doktorant pisze o „kilkuletnich studiach nad prawem kanonicznym” Arnolda Klundera, a powinno być, że tenże przez kilka lat studiował prawo kanoniczne, bowiem „studia „nad” oznaczają już twórczy wkład w daną dziedzinę nauki. W przypadku informacji o księgozbiorach członków kapituły warmińskiej z reguły brak syntetycznego omówienia ich zawartości (np. s. 166, 445 itd.), a niekiedy R. Krajniak ogranicza się tylko do wspomnienia liczby „egzemplarzy”, jak w przypadku biblioteki „Thomasa Wenera”, zmarłego 23 XII 1498 r., gdy pisze „Zgromadził przez całe życie okazały księgozbiór liczący ok. 175 egzemplarzy”. Poskąpił informacji ile w tym księgozbiorze było rękopisów, ile inkunabułów oraz charakterystyki zawartości, co dopełniłoby w istotny sposób intelektualny wizerunek tego kanonika, a potem kustosza warmińskiego.

Przy omawianiu studiów uniwersyteckich członków kapituły warmińskiej w Bolonii Doktorant powinien odnosić się do ważnego opracowania Jürga Schmutza: *Juristen für das Reich. Die deutsche Rechtsstudenten an der Universität Bologna 1265-1425*, T. 1-2, Basel 2000 i konfrontować dane pochodzące z opracowania G.C. Knoda. Natomiast w kwestiach dotyczących studiów prałatów i kanoników w Pradze z okresu 1348-1409 koniecznie i to w każdym przypadku powinien konfrontować informacje z literatury przedmiotu z wydanymi źródłami oraz słownikiem wszystkich studentów i profesorów Josefa Tříški: *Repertorium biographicum Universitatis Pragensis praehussiticae 1348-1409*, Praha 1981. Co prawda przywołuje to opracowanie, ale w wielu wypadkach popełnił błędy nie uwzględniając ustaleń czeskiego historyka, wybitnego znawcy praskich uniwersytetów. Dla przykładu s. 392 w biografii „Nikolausa Czertila” stwierdził za literaturą: „Do metryki uniwersytetu praskiego wpisał się w 1369 r. i cztery lata później został bakałarzem sztuk wyzwolonych. Od 1373 r. studiował również w Pradze prawo, a w 1395 r. odnotowany został jako doktor dekretów”. Natomiast sprawa praskich studiów Czertila przedstawia się następująco: bakałarzem artium został 29 kwietnia 1369 r., zaś magistrem artium 26 czerwca 1373 r., co poświadczają wpisy w *Liber decanorum facultatis artium*, następnie w tym samym roku (1373) wpisał się do metryki Uniwersytetu Prawniczego w Pradze i przynależał do nacji polskiej, zaś bakałarzem

prawa kanonicznego został przed 1377 r. (J. Tříška, *Repertorium biographicum Universitatis Pragensis praehussiticae 1348-1409*, s. 397). Drugi przykład to informacje o studiach „Johanna Hubenera” (s. 314). Doktorant stwierdził za literaturą: „Był osobą dobrze wykształconą. Związany był z uniwersytetem w Pradze. Tytułował się doktorem dekretów, a także profesorem. W 1403 r. dzięki niemu, a dokładniej wykazaniu przez niego sprzeczności pism Jana Wiklifa z doktryną kościoła (!), przestano wykładać nauki tegoż na uniwersytecie praskim”. W tym przypadku R. Krajniak błędnie połączył dwie osoby kanonika warmińskiego Jana Hubenera i dominikanina Jana Hübnera, praskiego bakałarza artium (1381), magistra artium (1385), bakałarza formata teologii (1401), magistra (doktora) teologii (1403), który zwalczał poglądy Wiklifa w Pradze (zob. J. Tříška, *Repertorium biographicum Universitatis Pragensis praehussiticae 1348-1409*, s. 257; *Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48-1622*, s. 91, 118-119, 125, 146, 156).

I jeszcze jeden przykład na konieczność źródłowego weryfikowania poglądów czerpniętych z literatury przedmiotu odnośnie wykształcenia. W biogramie „Bartholomäusa Boreschowa” (s. 198) Doktorant napisał: „Był najpierw studentem uniwersytetu w Pradze, gdyż należy go raczej utożsamiać z odnotowanym w tamtejszych źródłach „Barth. De Pruscia”, który w 1381 r. został poświadczony jako licencjat sztuk, który następnie, pod koniec 1381 r. trafił pod naukową opiekę Alberta Engelszalka”. Powołał się przy tym w przypisie 1117 na pracę M. Brody: *Lekarze w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach w XIV-XV wieku*, Kraków, s. 59 i J. Tříški: *Repertorium*, s. 41 z uwagą, że tenże badacz zauważył, iż wspomniany Bartłomiej “29 XII 1381 r. tytułował się magistrem sztuk”. W tej sytuacji Radosław Krajniak powinien sięgnąć do *Liber decanorum facultatis artium* i sprawę rozstrzygnąć. Wedle *Liber decanorum* „Barthol. de Pruscia” 4 lutego 1381 r. został licencjatem sztuk wyzwolonych. Natomiast pod datą 29 grudnia 1381 r. w tej księdze dziekańskiej zanotowano: „Bartholomaeus de Pruscia incepit sub mag. Alberto Engelschalk”, co oznacza, że został wypromowany na magistra sztuk wyzwolonych i jego promotorem był mistrz Albert Engelschalk, a także jako nowo kreowany magister wygłosił swój pierwszy magisterski wykład oraz przedstawił związaną z nim i opracowaną przez siebie kwestię. Było to tzw. inceptio (zob. *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, pars 1 (1367-1419) [w:] *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, t. I, p. 1, Pragae 1830, s. 196, 202; *Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48-1622*, s. 116-117).

Niekiedy Radosław Krajniak przy ustalaniu faktów biograficznych prezentuje przypuszczenia bez wnikliwszego rozpoznania przesłanek. Za przykład mogą posłużyć daty urodzin Arnolda Dattelna (nr 13) Jordana (nr 140). W odniesieniu do pierwszego z nich stwierdził, że urodził się około 1365 r., (s. 155), ale bez poparcia jakimkolwiek źródłem. Z dalszych wywodów wynika, że po raz pierwszy Arnold pojawił się w źródłach dopiero w 1407 r., zaś do metryki nacji niemieckiej w Bolonii wpisał się w 1420 r. Potem niezwykle aktywnie działał i jeździł do Rzymu, Bazylei, gdzie w latach 1433-1437 reprezentował biskupów pruskich, miałby wówczas ponad 70 lat. Wydaje się to mało prawdopodobne. Z kolei Jordan, wedle przypuszczenia Doktoranta, urodził się ok. poł. XIII w. (s. 366). Też nie zostały podane przesłanki za taką hipotezą. Z dalszych informacji biograficznych wynika, że po raz pierwszy Jordan wystąpił w źródłach w 1308 r., a po wyborze na biskupa warmińskiego w 1326 r. pojechał do Awinionu, aby starać się o papieską konformację. Mało prawdopodobny wydaje się wybór Jordana na biskupa i jego podróż do Awinionu w tak podeszłym wieku (ok. 75 lat).

W rozprawie Doktorant używa niekiedy sformułowania „świadek wystawienia dokumentu”, uważam, że jest wyrażenie niezbyt precyzyjne, gdyż lista świadków w dokumentach z reguły odnosi się do świadków akcji prawnej, która została opisana w danym dokumencie, a nie do świadków sporządzenia (wystawienia) dokumentu (zob. *Dyplomatyka*

staropolska, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 124, 233). W polskiej historiografii stosuje się przeważnie sformułowań, że dana osoba „występuje w formule testacyjnej”, „występuje jako świadek w (na) dokumencie” lub „świadcował na dokumencie”.

Na ostatnim etapie redagowania rozprawy nie została przeprowadzona staranna korekta tekstu, dlatego pojawiają się stylistyczne potknięcia i błędy literowe. Dla przykładu: „Wszystkie te obozy, nie mając do tego de facto żadnych praw, wybrali na warmiński tron biskupi trzech różnych duchownych” (s. 35); „poza tym jest mi znanych zaledwie kilka dokumentu, o których mowa poniżej” (s. 37); „W niektórych źródeł występował jako magister” (s. 199); „Działał również w Rzymie na zlecenie papieża Piusa II, który wyznaczył go w 1459 r. do rozmów z cesarzem, a następnie wysłał na Rzeszy, gdzie miał wraz z biskupem Spirya Zygfrydem doprowadzić do rozejmu między skłóconymi książętami” (s. 269). Doktorant ma problem z pisownią pojęcia Kościoła w rozumieniu Kościoła powszechnego i lokalnego (np. Kościoła warmińskiego), które pisze z małej litery (s. 35, 199, 200, 269). Podobnie z małej litery napisał też Królestwo Polskie (s. 198).

Konkludując dotychczasowe uwagi stwierdzam, że praca doktorska mgra Radosława Krajniaka, mimo pewnych niedomogów, stanowi poważne i oryginalne osiągnięcie naukowe w zakresie badań nad wyższym duchowieństwem w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach, szczególnie zaś prałatami i kanonikami warmińskiej kapituły katedralnej. Po koniecznych korektach powinna zostać opublikowana drukiem. Rozprawa doktorska *Prałaci i kanonicy warmińskiej kapituły katedralnej do 1466 roku. Studium prozopograficzne* spełnia w wysokim stopniu wymogi stawiane tego typu pracom w art. 13 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym* z dnia 14.03.2003 r., dlatego wnoszę o dopuszczenie mgra Radosława Krajniaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

/prof. dr hab. Krzysztof Ożóg
Instytut Historii UJ/